

ANÀLISI DE LES ACTIVITATS DE PATI COM A PRÀCTIQUES MORALES

Natividad Jiménez Serradilla

“ En síntesi, volem entendre l'educació moral com un procés en el qual s'adopten formes socials establertes, però on també es critiquen algunes pautes de convivència i, fins i tot, s'acaben assajant noves formes de vida. L'educació moral és aprendre la significació de les normes que marquen la vida social, però també és construir noves formes significatives de vida.” (Puig, Martín, Escardibul i Novella, 1997)

Des de la definició d'educació moral anterior podem entendre les pràctiques morals com processos que adapten formes socials tradicionals, però a la vegada es qüestionen i són l'origen de canvis en la forma d'entendre la vida. Les activitats que s'estan valorant en aquest estudi compleixen tot aquest procés. Parteixen d'unes activitats tradicionals molt conegudes i acceptades pels alumnes, les activitats esportives, però proposa noves formes de realitzar-les amb valors diferents als socialment atribuïts a l'esport professional. Precisament l'aspecte educatiu d'aquestes activitats són les condicions en les que es desenvolupen. Finalment, els alumnes experimenten noves formes de pràctica esportiva amb valors diferents als que coneixien i, molt important, se senten bé realitzant-les.

Per altra banda, el qüestionar-se les formes tradicionals de pràctica esportiva, proporciona als alumnes una actitud reflexiva que es pot fer extensiva a altres aspectes de la vida i els permetrà valorar altres aspectes del dia a dia.

3.1 SEGONS LES DIFERENTES VIES D'APLICACIÓ

Considerant que l'escola treballa l'educació moral des de tres vies diferents i alhora interrelacionades: la via personal, la via curricular i la via institucional, també podem veure com les activitats que ens ocupen eduquen des d'aquestes vies.

1. *“Entenem per **via personal** aquell conjunt d'influències educatives que deriven directament de la manera de ser i de fer dels educadors i les educadores, en especial quan marquen el to de la relació personal amb el seu alumnat.”*

Hem de veure les activitats de pati com una oportunitat de millora de les relacions professorat-alumnat. De fet, una de les conseqüències que hem detectat en la implementació de les activitats és la millora de la relació dels professors i alumnes participants. Això potser degut en part a què la convivència en un àmbit diferent al habitual permet altres tipus de relacions i rols i potència més la concepció del professor com algú que ajuda i valora positivament.

A més, el reforç positiu dels professors i els companys i els aprenentatges adquirits milloren l'autoestima dels participants. Molts dels alumnes d'aquest centre han tingut experiències escolars negatives, per la qual cosa hauríem d'intentar oferir-los ocasions

per vivenciar experiències escolars positives. Les activitats de pati són una oportunitat perquè puguin experimentar sensacions positives a l'àmbit escolar.

Respecte la relació amb els companys s'incentiva la participació mixta per provocar un canvi en les relacions entre els dos sexes; l'ajuda concedida a un company per a que aprengui; i la participació cooperativa valorant les accions en les que intervenen un major nombre d'alumnes.

2. *“Entenem per **via curricular** la programació i la realització d'activitats pensades específicament per treballar la formació moral dels nois i de les noies. El tractament dels continguts referits a valors i la manera d'organitzar el treball escolar formen els dos pilars de la via curricular de l'educació moral.”*

Hem de considerar aquestes activitats com una manera de treballar la formació moral dels nois i de les noies des de la vessant de l'organització de les mateixes i dels continguts de valors.

De l'organització general de les activitats podríem destacar el següent:

- La participació del alumne és voluntària i va aconseguint punts participant en les activitats segons uns criteris establerts amb l'objectiu d'estimular unes conductes que impliquin l'adquisició dels valors que es volen fomentar.
- Es tracten de dos períodes d'activitats amb una sortida premi al final de cada un d'ells. Aquestes sortides premi també es realitzant des d'una orientació moral.
- El professorat participa voluntàriament en el desenvolupament de les activitats.

De l'organització de les activitats esportives podríem destacar que:

- En principi estan diferenciades dos grans tipus d'activitats, unes de grup-classe format per membres de la mateixa classe i que ajuda a cohesionar el grup i altres de participació lliure que fomenten la interrelació entre alumnes de diferents classes i nivells formatius.
- Els criteris de puntuació són la part més innovadora del projecte pels alumnes, ja que valora uns aspectes de l'esport molt diferents als valorats socialment i ajuden a que les activitats esportives es realitzin en condicions educatives, molt diferents a les que estan habituats.

3. *“Entenem per **via institucional** el conjunt d'efectes educatius que es deriven de l'organització de l'escola i del grup classe d'acord amb criteris de participació democràtica de l'alumnat.”*

En principi l'organització de les activitats, per tractar-se d'una experiència innovadora, està coordinat per l'autor del projecte, amb la intenció d'incentivar progressivament la participació dels alumnes en l'organització, reflexionant i proposant canvis en les activitats establertes i proposant noves activitats. També està contemplat en el projecte que alumnes que ja han participat anteriorment i coneixen la dinàmica de les activitats puguin ser els qui fan el seguiment pràctic.

Altres aspectes al que ajuden aquestes activitats és a assolir una disciplina no impositiva, sinó una disciplina que sigui entesa per tothom. Una disciplina, per tant, acceptada i

potser pactada; i que a la fi es reconeix i que es vol com a pròpia. En aquest sentit les condicions de realització de les activitats permeten entendre les normes de convivència com una característica que facilita el desenvolupament de les pràctiques; l'assoliment d'uns valors com a conseqüència d'uns aprenentatges i una experimentació; i respectar l'autoritat, entendre-la positivament i exercir-la per tots successivament.

3.2 SEGONS ELS PRINCIPIS DE LES PRÀCTIQUES MORALES

Una proposta per a l'anàlisi d'una pràctica des del punt de vista moral es podria realitzar centrant-lo en els quatre principis que Puig i Trilla (2003) consideren com característiques de les bones pràctiques:

1. Claredat i transparència dels objectius immediats i a mig o llarg termini.
2. Cristal·lització de valors, és a dir els comportaments valuosos induïts per la mateixa en l'organització i el desenvolupament de les activitats.
3. Significació vital de la proposta, és a dir, que tingui a veure o que connecti amb la seva vida personal i social, amb la seva cultura i amb la seva forma de veure el món.
4. Obertura a la participació que es refereix a les possibilitats que ofereix la pràctica per a que els alumnes puguin implicar-se.

Seguint aquests punts descriuré i valoraré els objectius, valors, significació i participació de les activitats que s'analitzen en aquest treball per a comprovar que compleix els criteris proposats per a considerar-les positivament com a pràctiques morals.

1. Objectius

- Descripció dels principals objectius i la forma d'aconseguir-ho:

<i>1- Reforçar el procés d'autoestructuració de la personalitat de l'alumne mitjançant unes experiències motrius que estimulin constantment les capacitats coordinatives i cognitives, i que centrin l'atenció en els valors afectiu-socials, emotiu-volitiu i expressiu-creatiu.</i>

- Proposar unes activitats esportives que estimulin les capacitats coordinatives i cognitives en unes condicions educatives per a l'alumne.

Molts alumnes d'aquest centre presenten deficiències educatives que dificulten una bona estructuració de la personalitat. Amb propostes educatives com la que s'analitza en aquest treball podem ajudar a aconseguir una millora de la personalitat dels alumnes que molt possiblement es reflecteixi en una millor conducta i, per tant, en un millor clima del centre.
--

2- *Fomentar especialment la participació de les noies en les activitats esportives, ja que tradicionalment ha estat molt escassa en el centre.*

- Valorar la participació de les noies incrementant la puntuació dels grups mixtes.
- Realitzar un seguiment de la participació de les noies i fomentar les activitats en les quals més hi participen.
- Estimular la seva participació per part dels tutors i professors del centre.
- Tenir molt en compte les propostes d'activitats que realitzin les noies.

Tradicionalment la majoria de les noies d'aquest centre presenten una actitud passiva davant de les activitats esportives. Fomentant la participació de les noies col·laborem a que hi hagi un canvi de relacions entre els dos sexes i que es modifiqui el rol femení.

3. - *Oferir una opció de millora personal als molts alumnes que durant l'hora de pati no realitzen cap activitat o s'intenten escapar del centre.*

- Proposar unes activitats a l'hora de pati que permetin potenciar la funció educativa d'aquest temps.
- Realitzar unes activitats motivants pels alumnes que incitin la seva participació i el desig de romandre al centre durant el temps de pati.

El fet de poder implantar aquestes activitats esportives a l'hora de pati formant part d'una dinàmica de centre, pot facilitar la creació a l'hora de pati d'activitats d'altres àrees i activitats interdisciplinars amb la mateixa filosofia educativa. També pot millorar les possibilitats d'interacció entre tots als alumnes del centre i entre els professors de diferents àrees en un espai motivant i voluntari.

4. *Promocionar uns valors en els alumnes que permetran una millora de les relacions interpersonals i ajudaran a prevenir els conflictes.*

- Promocionar uns valors que impliquin un desenvolupament i millora personal que permeti millorar la conducta.
- Proposar activitats orientades a la deliberació i la reflexió.

L'educació en valors és essencial en un centre amb una problemàtica social d'elevada conflictivitat. A més, els valors que s'estimularan setmanalment amb aquestes activitats esportives s'inclouen en 7 dels 13 objectius generals de l'etapa d' E.S.O. (números 2, 3, 4, 8, 9, 10 i 12).

Des de l'aspecte moral podríem resumir que l'objectiu principal és pretendre aconseguir amb aquestes activitats promocionar uns valors en els alumnes que

permetran una millora de les relacions inter-personals al centre i la prevenció del conflicte. Així, aquestes activitats es convertiran en un procés de convivència intencionada on s'intentarà que els escolars sentin o experimentin els valors que permetran una millora de la conducta envers als companys i els professors.

2. Valors

Per poder establir els valors que s'haurien de potenciar en aquestes activitats podríem classificar-los en valors educatius de l'esport, per tractar-se en activitats essencialment esportives, i en els valors educatius per millorar la convivència en els centres, per ser aquest un dels principals objectius de les activitats.

1. Valors educatius de l'esport.

Per referir-me als valors educatius de l'esport en els quals es basen aquestes activitats, exposaré el resum realitzat pel autor del projecte, David Ribera Nebot, i inclòs al seu projecte de recerca. D'aquest projecte destacaria dos paràgrafs que sintetitzen molt bé la filosofia amb la què s'ha basat per a dissenyar les activitats.

“Cal configurar un tipus de pràctica esportiva que comprometi íntegrament a la personalitat de l'esportista, que és un objectiu intemporal i prioritari. Lo educatiu de les pràctiques esportives no és l'aprenentatge de les seves tècniques o tàctiques, ni tan sols els beneficis físics i psíquics de una bona preparació física; si no que lo realment i únic educatiu són les condicions en que es puguin desenvolupar aquestes pràctiques que permetin a l'esportista comprometre i mobilitzar les seves capacitats de tal manera que aquesta experiència organitzi i configuri el seu propi jo, aconsegueixi la seva auto-estructuració. Així, les condicions en que es practiquen les tasques de l'aprenentatge esportiu és lo educatiu, doncs és el que condueix a la auto-estructuració de una o altre forma de la personalitat de l'individu.

Els valors educatius de l'esport no són aquells que de manera habitual se li atribueixen de forma exògena com salut, companyerisme, respecte de les normes,...; si no aquells altres que de forma endògena es van configurant en l'individu gràcies a les condicions en que va practicar qualsevol especialitat esportiva.” (Seirul-lo de Vargas)

Quins són els valors educatius de l'esport diferenciadors d'altres activitats?

Es parteix dels grans grups de valors proposats per Seirul-lo de Vargas (marc referencial):

- Valors agonístics.
 - Valors lúdics.
 - Valors eronístics.
- El *valor agonístic*, que li confereix la intencionalitat competitiva. Aquests elements agonístics desencadenen en el subjecte la participació de mecanismes cognitius que permeten estimular els següents valors:
 - Localització i identificació d'elements significatius de l'entorn, amb la posterior possible simbolització.
 - Descobrir relacions concurrents en les situacions viscudes.

- Estructurar jeràrquicament les relacions i situacions per formalitzar judicis de valor.
- Prendre decisions per a la elecció de tasques amb més o menys risc.
- Elaborar i dissenyar tasques segons dades temporals.
- Avaluació subjectiva d'aconteixements.
- Control del nivell d'autoafirmació.

L'activació d'aquestes i altres funcions ens permet configurar la personalitat agonística de l'individu.

- El *valor lúdic*, reflexa l'atractiu de lo intranscendent i social. És el contrapunt de l'agonistic. Afegeix voluntarietat en la participació i això implica la identificació amb aquesta pràctica i l'afiliació. Lo lúdic és normatiu i cultural i desperta en el subjecte aspectes de la seva identitat cognitiva expressats amb els següents valors:
 - Identificació d'un entorn organitzat per la norma utilitzant-lo per la pròpia activitat.
 - Elaboració de relacions interpersonals i grupals induïdes per la norma.
 - Assumir compromisos personals en relació al grup.
 - Descobrir estratègies i explorar noves formes d'estructurar l'espai i interpretar les relacions interpersonals.
 - Analitzar la gènesis del micro-model grupal.
 - Elaborar i modificar normes per experimentar.

Així, estructurarem la personalitat lúdica del participant.

- El *valor Eronístic*, com a mòbil d'actes que realitzem per gust o plaer, s'estructurarà bàsicament amb els següents valors:
 - Impuls fonamental per crear la nostre pròpia activitat.
 - Reflexa d'aspectes projectius de la personalitat.
 - Potenciació de la pràctica mostrant el talent del executor.
 - Permet transferir a l'executor les situacions esportives viscudes a diferents situacions que pugui viure durant el resta d'activitats de la seva vida.
 - El component hedonístic de la pràctica esportiva li proporciona un potencial per fixar i projectar l'activitat total de l'individu en un determinat camp del coneixement.

Igualment, estructurarem la personalitat Eronística de l'individu.

Per tant, la pràctica esportiva realitzada en aquestes condicions pot oferir aspectes conjunturals de alt valor educatiu.

2. Valors educatius per millorar la convivència als centres

És difícil fer una llista completa dels valors que haurien de potenciar per a millorar la convivència als centres. Les circumstàncies concretes de cada centre acostumen a requerir uns valors i a relegar-ne d'altres. En concret, en aquest centre és important potenciar uns valors que permetin un desenvolupament personal que modifiqui la conducta i en conseqüència millori la convivència. Així aquest valors, que es potencien en aquestes activitats, es poden classificar en tres grups:

1. Valors que fomentin el desenvolupament personal. En aquest grup podríem classificar els valors centrats en la llibertat i l'autonomia, així com en el desenvolupament de l'esperit crític, de la iniciativa i de la responsabilitat.

2. Valors que demostrin una millora de la conducta. En aquest grup valors com la cooperació i la solidaritat, l'esperit de grup i la tolerància. Seran valors amb conseqüències formatives com el desenvolupament del judici moral, la consolidació del respecte mutu, la comprensió recíproca, la solidaritat, la cooperació i la integració col·lectiva.

3. Finalment, una tercera línia de valors estarà constituïda per valors procedimentals, com el diàleg i l'autoregulació. L'intercanvi de punts de vista i la voluntat de complir les normes que hem creat entre tots i totes, són valors que inspiren el funcionament d'una escola democràtica.

3. Significació

En contextos com el que ens trobem, moltes vegades els valors que es volen promocionar des de l'escola són diferents als valors familiars o socials de l'entorn, per la qual cosa es tractaria de potenciar les formes positives del seu entorn i de la seva història i compensar les carències. En qualsevol cas s'ha de tenir molt en compte la cultura d'origen per a des d'ella intentar evolucionar. Per exemple, a la pràctica observem que hi ha pràctiques esportives difícilment substituïbles com el futbol, per això partint d'aquest esport s'aconsegueix un hàbit de participació que després se reorientarà cap altres esports i activitats transversals.

Els alumnes d'aquest centre viuen en una lluita constant entre uns valors molt arrelats a les seves famílies i al barri i els valors educatius que s'intenten transmetre a l'escola. La majoria d'alumnes del centre reben molta indiferència sobre les seves actuacions escolars; fets que afecten directament en la seva fràgil autoestima. Per això, la implantació d'aquestes activitats esportives, que es caracteritzen per la valoració i avaluació immediata de l'actuació personal, podrà ser extraordinàriament motivant per aquests alumnes i, també, podrà col·laborar en la reducció de l'absentisme escolar, un dels grans problemes del centre.

4. Participació

Una de les claus de l'èxit de qualsevol activitat escolar és aconseguir una alta participació i que aquesta sigui amb il·lusió. Si això no s'aconsegueix, l'objectiu educatiu que es pretenia no serà possible. Per la qual cosa s'han de proposar activitats que continguin elements motivants pels alumnes com, per exemple, la valoració immediata, la participació conjunta i la incentivació de la participació femenina.

Un dels aspectes que preocupen és que molts dels alumnes d'aquest centre reben molta indiferència sobre les seves actuacions escolars; i això afecta directament la seva autoestima. Per això, el responsable de la implantació de aquestes activitats, que es

caracteritzen per la valoració immediata de la actuació personal, va creure que podrien ser motivants pels alumnes.

Per millorar la convivència en un centre educatiu és important que alumnes de diferents classes i nivells participin en activitats conjuntes. Aquestes situacions només s'acostumen a presentar durant la celebració de festivitats assenyalades o en jornades puntuals dels centres escolars. Però per a consolidar hàbits de conducta és necessària la rèplica de situacions significatives de forma continuada. Les activitats de pati que s'analitzen presenta una participació conjunta i a més es realitza de una forma continuada. En aquest sentit les activitats esportives a l'hora de pati són un espai ideal d'interacció entre tots els alumnes del centre, ja que presenten unes connotacions molts especials:

- Participació d'un elevat nombre d'alumnes al mateix temps.
- Afiliació voluntària.
- Alta freqüència de rèplica de situacions significatives de forma continuada (4-5 cops per setmana durant tot el curs escolar).
- Faciliten la interacció entre alumnes de diferents classes i nivells educatius.
- Permeten la interacció de professors de diferents àrees amb als alumnes de tot el centre.

La majoria de les noies d'aquest entorn tradicionalment han tingut un rol més passiu d'observadores. No obstant, hem observat en el seguiment de l'evolució de la participació que la progressió al llarg del curs va ser de millora, ja que la participació de les noies en el primer període va ser quasi nula, però vam veure que un cop introduïdes van mostrar certa continuïtat.

Un dels elements amb el que es pretén fomentar la participació són les sortides premi. Aquestes sortides també s'han de veure com pràctiques morals per què les condicions en les què es realitzen són educatives. Algunes de les característiques d'aquestes sortides podrien ser les següents:

- Les realitzen els alumnes que han aconseguit una millor participació.
- El grup que realitza la sortida està format per alumnes de diferents cursos.
- El professorat del centre aprova la participació dels alumnes en la sortida, confirmant que la millora de conducta no només s'ha produït a les activitats de pati sinó a tot l'àmbit escolar.
- Aquestes sortides suposen un reforç positiu del que estan molt necessitats, ja que estan més habituats a rebre reforços negatius en les activitats escolars.

Un altre element motivant que encara no s'ha pogut aplicar en la seva totalitat es la participació dels alumnes en l'organització de les activitats. Aconseguir una participació més autònoma de l'alumnat és un objectiu a llarg termini, quan hagin promocions d'alumnes amb experiència de participació i coneguin el funcionament. D'aquesta manera la funció de l'educador serà ajudar a organitzar-les.